

AMA'NIN İŞLEVLERİ

Kerime ÜSTÜNOVA*

ÖZET

Öncül, bağımsız, görevsel bir dil birimi olan “ama”, cümleleri biçimsel olarak birbirine bağlarken, bir yandan da onlarda karşıtlık, karşılaştırma, kanıtlama, uyarı, koşul, çelişki, sebep bildirme vb. anlam farklılıkları yaratmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Karşıtlık, koşul, sebep, olumsuzluk.

ABSTRACT

The Functions of “But”

“But” which is a separate, hypothetical and functional linguistic component combines the sentences formally as well as brings into being some sense differences as contradiction, comparison, proven, caution, and giving some conditions and reasons.

Key Words: Opposition, conditional, motivation, negation.

Zeynep Korkmaz'ın (2004/638, s.118), “Türkçede çok geniş yer tutan bağlaçlar; kelimeleri, kelime gruplarını, cümleleri ve kimi zaman da paragrafları şekil ve anlam bakımından birbirine bağlayan ve yükledikleri işlevler ile, bağlandıkları sözler arasında türlü anlam ilişkileri kuran gramer öğeleridir.” sözleriyle tanımladığı bağlaçlar içinde yer alan, sözlük anlamı

---

* Doç. Dr.; Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi.

olmayan, görevsel, bağımsız bir biçimbirim olan, Arapçadan dilimize giren *ama*, oldukça yaygın bir kullanıma sahiptir. Ait olduğu bütünde, birlikte kullanıldığı dil öğelerinin yardımıyla anlamına kavuşmakta ve cümleye bağlı bir değişim ögesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Cümleleri birbirine bağlamak amacıyla kullanılan *ama*, içinde yer aldığı metinde yapısal katkı sağlamasa da, anlam farklılıkları yaratabilmektedir. *Ama*, cümleleri birbirine karşıtlık ve olumsuzlama, karşılaştırma, kanıtlama, uyarı, koşul, çelişki, sebep bildirme vb. ilkelerle bağlamaktadır.

1. *Ama*'nın karşıtlık işlevi:

Günümüzde, olayları, nesnelere, kavramları incelerken gerçeğe varmak için sıklıkla karşıtlık ve çelişki yönteminden yararlanılır. Tahsin Yücel'e (1982, s.131) göre, "*Gerçeğe varmanın en geçerli yolu, kavramları, nesnelere, karşıtlarıyla birlikte incelemektir.*" Çünkü sözün anlamlandırılmasında ön ayak olan karşıtlıklar, birlikte olmak zorundadır. Birinin varlığı, diğersinin varlığını koşullandırmaktadır. "*Öykü kahramanlarının karşıtlıklar ve çelişkiler üzerine oturtularak betimlendiği bu yöntem aracılığıyla bir yandan, insan denen varlığın özellikleri ortaya konmaya çalışılır, çünkü amaç, bu iki zıt kutuptan başka gideceği yeri bulunmayan insanın değişmez gerçekliklerinin parametrelerini gözler önüne sermektir. Diğer yandan da bununla anlatıya akıcılık kazandırılır, ani değişimlerle okuyucuda heyecan yaratılır.*" (Baştürk, 2000; s.79) *Ama*, bunun için biçilmiş kaftanlardan biridir. Birbirine bağladığı cümleler arasında var olan zıt özelliklerin kurduğu ilişki incelenerek, bir niteliğin değişik görüntüleri diğerleriyle ilişkilendirilerek sözün anlamlandırılması sağlanır.

Annesiyle ilişkisine ait küçük bir hoşluk, küçük bir sevecenlik, karşılıklı oynadıkları gizli, sevimli bir oyun, bir incelik anı, adı konmamış ama her iki tarafın da yüreğinde sakladığı sessiz bir sözleşme, hiçbir şey, hiçbir şey hatırlamıyordu. (Mungan, 1999; s.18)

Cümlelerde yer alan kişi, olumlu-olumsuz tüm yönleriyle metni anlamlandırmaya çalışır; karşıtlıkları, *ama* ile sergiler.

Bu cadı Texas'ı terk edip gitmişti ama, bir türlü Sam Morris'in hayatından çıkmıyordu. (Mungan, 1999; s.25)

Örnekte söz konusu kişinin, fiziksel olarak gidişi ile hayatından çıkmadığı için gitmemiş varsayılışı iki cümleyle verilmiş, karşıtlık *ama* bağlacı aracılığıyla gösterilmiştir.

Aşağıdaki örneklerde de, iki cümle arasında var olan karşıtlık ilgisi “söylenmemesine karşın anlama, dışarı bırakılmamaya karşın başkalarının konuşmasını duyma, yorulmaya rağmen yorgunluğu yenme” *ama* aracılığıyla yüzey yapıya taşınmıştır.

‘Amatörce duygulanımları’ kendisi gibi bir virtüöz adayının sevgilisine yakıştırmadığını açıkça söylememiştii, ama ben anlamıştım.

(Kür, 1992; s.13)

Mahalleyi seviyordu. Komşularını iyi tanıyordu. Kocasii hiçbir yere bırakmıyordu onu ama o, geceleri üst kat balkonda konuşulanları duyuyordu.

(Eray, 1990; s.88)

Kayık gemiye koşuyor, koşuyor, arada yoruluyor, ama yetişme olasılığının verdiği coşkuyla her türlü yorgunluğu yeniyor gibidir.

(Kür, 1992; s.10)

2. *Ama*’nın çelişki bildirme işlevi:

İletişimin daha iyi sağlanması, dil içindeki bazı göndermeleri değerlendirmek, dili kendi sistemi, kurgusu içinde çözümlenmekle olacaktır. Dil birimlerini anlam açısından, içerikle biçimin bütünleyicilik bağlantılarını da gözden uzak tutmadan kuşatmaya çalışmak gerek.

“*Yemek az, ama lezzetli.*” örneğinde *ama*; kendinden önce ve sonra gelen, ortak ögesi *yemek* olan iki cümleyi biçimsel olarak birbirine bağlamaktadır. Yemeğin az oluşu, lezzetli oluşunu sağlamadığı gibi lezzetli oluşu da, az olmasını gerektirmemektedir. *Ama*’dan sonra, alıcı, *karşıtlık, olumsuzluk* gibi daha sık karşılaştığı başka bir beklenti içine girmekte, ancak bunları bulamamaktadır. Ortak öznenin farklı özellikleri verilen iki cümle, *ama* ile birbirine bağlanmıştır.

Ama bağlacıyla bağlanan cümlelerde çelişki; farklı kişiler, farklı olgular arasında olabildiği gibi aynı olgu, aynı kişi içinde de olabilir. Aşağıdaki örnekte aynı kişide bir çelişki yumağı olarak karşımıza çıkan durum, kahramanı tanımamıza yol açmaktadır. *Erkekliğine tutulmuş, erkekliği için ne varsa bırakabilmişti. Ama belki de erkekliği yüzünden şimdi her şey bitmişti.*

(Asena, 2004; s. 29)

İlişkinin başlamasına gerekçe olan nitelikler, aynı zamanda ilişkinin bitirilişine neden olmaktadır.

Kolomb'dan geriye bir şiir kitabı kalmaz ama söz konusu mektup sonradan 68 kıtalık bir şiir haline getirilir. Ama Kristof Kolomb'un adı pek çok şiirde karşımıza çıkar. (Akın, 2003; s. 22)

Kolomb'un şiir yazmamasına karşın mektubunun şiir haline getirilişi ve adının pek çok şiirde geçişi tam bir çelişkidir. *Ama* bağlacı cümleleri birbirine bağlayarak bu çelişkinin ortaya çıkışında rol almaktadır.

3. Ama'nın beklenen olumluluğu olumsuzlaştırma işlevi :

Ama; biri olumlu, biri olumsuz iki yargıyı birbirine bağlamak; ya da biri olumlu, biri olumsuz iki durum arasında ilişki kurmak amacıyla kullanılır.

Güvenlik güçlerine korumalara emirler yağdırıyor, ama kimse onu dinlemiyordu. (Mungan, 1999; s.30)

“Yağdırılan emirlerin dikkate alınması beklenirken, kimsenin onlara aldırmaı” yani iki cümle arasında var olan anlamsal ilişki, *ama* sayesinde yüzey yapıda biçimsel ilişkiye dönüştürülmüştür.

Ne yapayım, başka işten anlamam ben. Oğullarına söyledim, baba alışamaz dedim bu yaştan sonra. Ama tınmadılar. O dükkâna alışmıştır o, ayrılamaz diyorlar. (Uyar, 2003; s.33)

Gerçi bir tür storlu pencerelerle çevrelenmiş iç yüzeyinde fazla bir şey görünmüyordu ama, aynı anda bütün dünyada televizyon kanallarında milyonlarca insan tarafından seyrediliyordu. (Mungan, 1999; s.29)

“Jülide, anılarım beni tedirgin ediyor,” diye fısıldadım. Ama duymadım sesini, soluğunu... Besbelli bu korkunç gürültüden o da ürkmüştü. (Eray, 1990; s.82)

Müziğin gözkapaklarımda ardında yarattığı düşün sürdüğünü sandım bir an. Ama öyle değildi. (Kür, 1992; s.10)

Upuzun bir inilti gibidir adagio. Bitmeyen bir iç çekiştir ya da. Ağlamak isteyenlerin şarkısıdır. Ben ağlamak için beklemiyordum ama. (Kür, 1992; s.12)

Gümüfle çerçelenmiş bir huzur içindeki unutulmuşluğunda hiç mi hiç beklemediği bir fırtına çıkacak gibidir. Ama hayır, fırtına değildir.

(Kür, 1992; s.9)

Örneklerde “tınmaları beklenirken tınmamaları”, “görünmediği için seyredilmemesi gerekenin seyredilmesi”, “söylenene cevap verilmesi beklenirken verilmemesi”, “düşün sürdüğünün sanılmasına karşın sürmemesi”, “ağlamak beklenirken ağlamamanın söz konusu oluşu”, “fırtına çıkacak sanılırken, fırtınanın çıkmayışı” *ama* bağlacı ile yüzey yapıya taşınmıştır.

4. *Ama*'nın beklenen olumsuzluğu olumluluğa çevirme işlevi :

İlk cümlede beklendiği belirtilen olumsuzluk, ikinci cümlede umulduğu gibi gerçekleşmeyebilir. Bu durumu biçimsel olarak göstermek için, *ama* bağlacından yararlanır.

O güne kadar benden gizli içimde işlemiş durmuş bir saatin tik taklarını ilk defa o anda duyar gibi oluyordum. Bu tik tak kalbimin atışı temposunda olsa asla şaşmayacağım. Ama değil. (Taner, 1999; s. 10)

Örnekte, yüzey yapıya çıkmayan **öyle** (*ama öyle değil*), kendinden önce gelen bilgiyi reddederek olumluluk işlevini üstlenmektedir. Söz söyleyen, şaşmaması gerekirken şaşıyor.

5. *Ama* ile birbirine bağlanan iki cümleden ilkinin yorumlanma işlevi:

5.1. Eksiltilerden yararlanarak önceki bilgiler yorumlanır:

Alıcı ile verici arasında kodlama ve kod çözmeye dayalı iletişim anında, vericinin amacı, alıcının bilişsel evreninde değişiklik yaratmaktır. Bunu, yeni bilgi sunma, daha önce bellekte var olan bilgiyi pekiştirme ya da yalanlama yoluyla yapar. Verici, alıcıyı gereksiz zihinsel çabaya sokmamak için, önemsiz gördüğü bilgiyi kullanmaktan kaçınır. Gürkan Doğan (1994; s.196), “*Bildirişim kuramsal olarak ‘maliyet’ esasına dayanmaktadır. Bildirim sırasında dinleyicisini belirli bir yorumlamaya ulaştırmak isteyen bir konuşucu dile getirdiği sözceyle bazı ipuçları sağlayabilir ve böylelikle dinleyici de oluşturacağı bağlama ilişkin bir yönlendirme sayesinde gereksiz zihinsel çaba harcamaktan kurtulabilir.*” diyerek dilin gereksiz tekrarı sevmeyişinin nedenlerini bağıntı kuramı çerçevesince açıklar.

Yazar, görünüşte *ama* bağlacını kullanarak iki cümleyi karşıtlık ilgisıyla birbirine bağlamaktadır. Ancak “*burnunun direği sızlıyor*” cümlesi ile “*ağlaması mümkün değil*” cümlesi arasında böyle bir ilgi söz konusu değildir. Aslında bu iki cümle arasında doğrudan bir ilişki de sezilmiyor. Çünkü *ama* ile bağlanan cümleler ortada yoktur. Ayrıca “*ağlaması mümkün değil*” bir sebep cümlesidir. Buna ait bir sonuç cümlesi ise, yüzey yapıda yer almamaktadır. Yazar, burada derin yapıda bıraktığı bazı bilgileri *ama* ve sebep cümlesi aracılığıyla açığa çıkarmak istemektedir. Burada tam olarak söylenmek istenen, “*Burnunun direği sızlıyor, ağlamak istiyor; ama ağlayamıyor, çünkü ağlaması mümkün değil.*” söylemidir. *Ama* bağlacının karşıtlık ilkesinden yararlanılarak kendinden önceki cümle *ağlamak istiyor* ve kendinden sonra gelen *ağlayamıyor* cümlesi söylenmemiş. *Ama*’nın ardından sunulan sonuçsuz sebep cümlesinin verilişi “*ağlaması mümkün değil*”, iletişimi amacına ulaştırarak; böylece *ama*’yı ve ardından gelen sebep cümlesini gören okuyucu, burada söylenmek isteneni çıkaracaktır. Yazar da, gereksiz gördüğü cümleleri kullanmadan okuyucuyu istediği noktaya odaklayabilecektir. Bu örnekte *ama*, aynı zamanda birbirine bağladığı iki cümleden ilkinin yorumlanmasına da yol açmaktadır.

5.2. Dereceleme yapılarak önceki bilgiler yorumlanır:

Gerçekten de Brüksel’de işlerin böyle yürüdüğü şimdi açıkça görüldü. Bu, daha önceki müzakerelerde, zirvelerde de görülmüştü ama 17 Aralık tarihi, stres derecesi açısından da pik noktaydı. (Sağlam, 2004)

Yukarıdaki örnekte, *ama*; cümleler arasında dereceleme yaparak kendinden öncekilerin daha iyi yorumlanmasına katkıda bulunmaktadır. Başka zamanlarda da görülmüştür; ama bu, diğerinden daha iyidir.

5.3. Seçenek sunularak önceki bilgiler yorumlanır:

Elbette şöhrete kavuşunca boyu uzamadı, ama bu kez de kısa boylu, ufak tefek kadınlar dünyanın gözdesi oldular. (Mungan, 1999; s.15)

Farklı seçenek sunarak, *ama*’dan önce gelen cümlenin yorumlanmasını sağlamaktadır.

6. *Ama*'nın sebep bildirme işlevi:

Erken uyumuş, ama artık sıcaktan mı, sineklerden mi bilmem, zifir karanlıkta ter içinde uyanmıştım. (Kür, 1992; s. 7)

İkinci cümlede verilen “zifiri karanlıkta ter içinde uyanma”nın sebebi emin olunmamakla birlikte sığağa ve sineklere bağlanmış gibi gözükse de okuyucunun kafasında ilk cümle sebeplerden biri olarak yer alacaktır. Erken uyunduğu için sıcak ve sineklerin katkısıyla erken uyanma gerçekleşmiştir. İşte iki cümle arasında var olan sebep-sonuç ilişkisi *ama* ile ön plana çıkarılmıştır.

7. *Ama*'nın koşul bildirme işlevi:

Ama'nın bağladığı cümlelerden birinin gerçekleşmesi, diğerinin gerçekleşmesine bağlı olabilir. Aşağıdaki örneklerde ikinci cümle, ilk cümlede sunulan yargının gerçekleşme koşulu olarak verilmiştir. Eğer ikinci cümlelerdeki eylemler yerine getirilmezse, birinci cümlelerdeki yargılar söz konusu olmayacaktır. Dolayısıyla;

Yönetici olmak için yurtdışına kursa göndeririz, ama daha önce biraz bizimle çalışsın.

cümlesi okuyucu tarafından “Daha önce bizimle çalışmazsa, yönetici olmak için yurtdışına kursa göndermeyiz.”,

Gelirim, ama sinemaya gideriz.

cümlesi ise, “Sinemaya gitmezsek, gelmem.” anlamında yorumlanacaktır.

8. *Ama*'nın karşılaştırma işlevi:

Aşağıdaki örneklerde birbirleriyle karşılaştırılan cümleler, *ama* ile bağlanırken, bir yandan da aralarında bir çeşit dereceleme yapılmaktadır.

Eski, ama etkileyici bakışları vardı adamın. Klasikler ölmez, diye geçirdi içinden Alice. Klasik numaralar kendilerini fazlasıyla ele verirler, ama hiç ölmezler. (Mungan, 1999; s.39)

Mat bir ten, ölü balıklar gibi bakan ifadesiz ama renkli gözler, kısa kesik hareketler ve bütün bu özelliklerle son derece çelişen, göğüsten gelen yumuşacık, şefkat dolu bir ses...
(Mungan, 1999; s.43)

İspanya bayrağı gemide de asılıdır. Ama Santa Marina'da, Kolomb'un, mavi fon üzerine altın yaldızlı bir çapanın yer aldığı özel bayrağı da göze çarpar.
(Akın, 2003; s.15)

9. Ama'nın kanıtlama işlevi:

Dinleyici ya da okuyucuyu inandırmaya, ikna etmeye yönelik olan kanıtlama, dilin temel ve önemli özelliklerinden biridir. Konuşan ya da yazan, bu yolla etki yaratmayı amaçlar. Zeynel-Ayşe Kıran (2001; s. 228), R. Jakobson ve O. Ducrot'a dayalı olarak verdiği bilgide, kanıtlamanın dilin bir tür çağrı işlevi olduğunu, alıcının düşüncelerini inançlarını, kanılarını değiştirmeye çalıştığını bildirir. Kanıtlama mantıksal akıl yürütmenin karşıtı, zorlayıcı ve biçimsel olmayan bir tür akıl yürütmedir. *Ama* da çeşitli cümlelerde bu işlevde karşımıza çıkmaktadır.

Hâlâ bugün bile onu en çok sakinleştiren şeyin, köpürmüş deterjan olması biraz garip karşılanabilir elbet, ama insanların alışkanlıklarından kolay kopmadıkları düşünülünce, bu da anlaşılır bir şey olup çıkar.

(Mungan, 1999; s.21)

Yazar, garip bir durumu kabul ettirmek, garipliğini hafifletmek, okuyucunun düşünce dünyasını değiştirmek için cümleleri *ama* ile bağlamaktadır. "*Garip, ama anlaşılır.*"

"Bu iş sana göre değil, ama ne yapalım?" dedi. "Biliyorum, canın sıkılacak, fakat insan yavaş yavaş alışır. Gördün ya, kimsenin bir iş yaptığı yok. Mesele o odanın içinde beş on saat oturmakta." (Ali, 1976; s.157)

Ama, olumsuz cümleyle bunun karşısında çaresizlik, hayıflanma bildiren cümleyi birbirine bağlarken, bir yandan da diğer cümlelerin de katkısıyla akıl yürüterek inandırmaya, ikna etmeye çalışmaktadır.

10. Ama'nın benzerlik işlevi:

Ama'nın bağladığı cümleler arasında benzerlik ilişkisi kurulabilir. Ancak bu benzerlik, var olana itiraz edilmiş gibi gösterilerek sağlanabilir.

Ben bir konuğum, ama sen de siz de birer konuksunuz bu evrende,
(Akbal, 1997; s.76)

Yazar, söz söyleyenle, dinleyenlerin bu evrende konuk oluşunu birbirine benzetiyor. Fakat “*sadece ben konuk değilim, siz de konuksunuz bu evrende*” biçiminde ortaya koyduğu düşüncede ilk yargıya itiraz ediyormuş gibi göstererek, “*siz de benim gibi bu evrende konuksunuz*” anlamında benzetme sağlıyor. Benzetme edatı “*gibi*”yi kullanmadan bunu “*ama*” ile gerçekleştiriyor.

Kolomb, yola çıkmak için 2 Ağustos 1492 gününü belirlemişti ama o gün aynı zamanda İspanya’yı terk etmeleri için Yahudilere verilen sürenin sona erdiği tarihi.
(Akin, 2003; s.21)

Kolumb ile Yahudilerin birbirlerine benzedikleri ortak nokta, İspanya’yı terk edecekleri tarihtir. Kolomb, Yahudiler gibi 2 Ağustos 1492 tarihinde İspanya’dan ayrılacaktır. Ancak bu benzerlik *ama* ile sunulmuştur okuyucuya.

11. Ama’nın karşı çıkma işlevi:

İlk cümlede verilen bilgiye ikinci cümlede karşı çıkıldığında, *ama* bağlacından yararlanır.

Programdan sonra, ikram faslına geçildiğinde yanıma gençten biri geldi. Bana TL’nin şu sıralarda değerlendirilmiş olup olmadığını sordu. Ben de TL, şu sıralarda “değerlenmiş” durumdadır dedim. Kendisi, “Ama Sayın Bakan Babacan, TL değerlendirilmiş diyenler, bu işi bilmiyor” diye bugün bir beyanat verdi dedi. Tabii afalladım. Bu işi (ekonominin işleyişini) bilmediğim gerçeğinin bu kadar çabuk ortaya çıkması canımı sıktı.

(Cansen, 2004)

Benim kafam pek basmaz böyle şeylere ama, gene de ordan buradan duyduklarına göre birbirinin eşi iki gezegen olasılığı çok zayıf değil mi?

(Mungan, 1999; s.41)

İlk cümlede sunulan düşünceye karşın ikinci cümledeki bilgiye edilen itiraz, *ama*’nın aracılığıyla öne çıkarılmaktadır.

Bir kişiye köle tutulduysa, asıldıysa

Darağaçlarında Amerika var.

***Ama** biz yine de direneceğiz*

Sonuncumuza kadar. Cahit Külebi (Akın, 2003; s.26)

Amerika'nın kölelere karşı uyguladığı tutum ne olursa olsun direnmekten vazgeçilmeyecektir; ölümlere rağmen sürecektir. Şair, bu karşıtlığı belirtirken *ama*'nın gücünden yararlanmaktadır.

12. *Ama*'nın uyarı işlevi:

Cümleleri birbirine bağlarken, *ama*'nın üstlendiği uyarı işlevi, karşıtlık, olumluluk-olumsuzluk, dikkatten kaçma vb. başka anlam özellikleriyle ilişkilendirilerek sunulabilir.

*İşte o an omzuna konan bir martı kulağınza şunları söyleyecektir: "Kız Kulesi'ne bakıyorsun, Kızılderililere de... **Ama** gerçeği göremiyorsun... Gel benimle."* (Akın, 2003; s.13)

"Bakmak, ama görememek" arasındaki ilişki, olması beklenen eylemin gerçekleşmemesi, olumlu olması umulurken olumsuzlukla sonuçlanması tarzında açıklanır. *Ama*; bir yandan bunu sağlarken, bir yandan da uyarıda bulunma işlevini yerine getirmektedir.

Aşağıdaki örnekte de benzer bir durum söz konusudur. Umulmayan, akla gelmeyen bir durum gerçekleşmiştir.

*Bunu hiç düşünmemişti Alice. **Ama** doğru terim buydu.: Kaçırılmıştı.*

(Mungan, 1999; s.45)

13. *Ama*'nın çaresizlik işlevi:

*Pinta'nın yerine yola devam edecek başka bir gemi aranır **ama** bulunamaz.* (Akın, 2003; s.15)

*Baban beni ve namusunu kurtardı, **ama** işte ben kaldım, o şimdi hapiste.*

*Geçen yaz size gelecektim; **ama** öyle çok misafirim geldi ki!*

Örneklerde ilk bölümde verilen yargıların ikinci bölümlerde elde olmayan nedenlerden dolayı istendiği gibi sonuçlanmadığını ve bundan

duyulan çaresizliği, ümitsizliği buluyoruz. *Ama*'dan sonra gelen cümlelerde bu duygu öne çıkmaktadır.

14. *Ama*'nın kesinlik işlevi:

Nasıl başladı, ne vakit başladı, bilemiyorum. Ama ilk belirtiler dokuz on yaşında iken patlak verdi. (Taner, 1999; s. 9)

Yazar, olayın gerçekleştiği zamanı kesinleştirirken *ama* bağlacından yararlanır. İlk üç cümlede anlatısına zemin hazırlayan zamanın kesin olmadığı görülmektedir.

İlk yudumdan sonra her şey başkalaşacaktı sanki. İyi ya da kötü, ama mutlaka başkalaşacaktı. (Mungan, 1999; s.40)

Son cümlede ortaya çıkan kesinlik, *ama* ile birlikte verilen *mutlaka* sözcüğünün yardımıyla güçlenmiştir.

Aydınlatan ama çok büyük bir odada yalnızca birkaç mum ya da güçsüz bir ampul yanıyormuşçasına ölgün, sarı bir ışık. Belki de bu yüzden daha önce görmemiştim. Ya da gözlerimi açtığımda yalnızca ağacın hayalet saydamlığındaki yapraklarına baktığım, keman sesinin nereden geldiğini bilmek istemediğim için. Ama işte, müziğin kaynağı belirlenmişti artık.

(Kür, 1992; s.14)

15. *Ama*'nın sorgulama işlevi:

Biri yattığı yerden ya da epey uzak bir köşeden dinliyordu Brahms'ı yeni baştan. Peki ama, neden yeni baştan? Ya da yeni baştan olabilir elbet ama, neden sonuna gelmeden yeni baştan? (Kür, 1992; s.14)

İlk cümlede sunulan bilgi, daha sonraki cümlelerde sorgulanmaktadır. Bu durum, *ama* bağlacı ile yüzey yapıya taşınmıştır.

SONUÇ

Sözlük anlamı olmayan; ancak görevsel bir biçimbirim olarak tanımlanan *ama*, karşımıza bağlaç göreviyle çıkmaktadır. Biçimsel işlevi en az iki cümleyi birbirine bağlamaktır. Fakat *ama*'yı yalnızca bu özelliği ile değerlendirip, anlamsal boyutunu gözardı etmek, yarattığı anlam farklılık-

larını hiçe saymak; onun anlamsal işlevini devre dışına bırakmak olur. Kimi zaman cümleleri karşıtlık ilgisiyle, kimi zaman karşılaştırma ilgisiyle, kimi zaman da kanıtlama ilgisiyle birbirine bağlar. Cümlelerin belirttikleri duygu, düşünce, oluş, kılış arasındaki çelişki, koşul, sebep, çaresizlik, uyarı vb. özellikleri biçimsel olarak da sergileyen *ama*'nın anlamsal işlevi bağlamdan hareketle ortaya konur.

Örneklerin alındığı kaynaklar:

- Akbal, Oktay. 1977. **İlk Yaz Devrimi-Öyküler**. İstanbul; s. Can Yayınları.
- Akın, Sunay. 2003. **Kız Kulesi'ndeki Kızılderili**, İstanbul, Çınar Yayınları.
- Ali, Sabahattin. 1976. **Kuyucaklı Yusuf**. (5. baskı) Ankara; s. Bilgi Yayınevi.
- Asena, Duygu. 2004. **Kahramanlar Hep Erkek**. (22.baskı). İstanbul; s. Doğan Yayıncılık.
- Cansen Ege. 2004. "Ben Bu İşi Bilmiyorum", **Milliyet Gazetesi**, (18.12.2004)
- Eray, Nazlı. 1990. **Deniz Kenarında Pazartesi**, İstanbul, Can Yayınları.
- Kür, Pınar. 1992. **Bir Deli Ağaç**, İstanbul, Can Yayınları.
- Mungan, Murathan. 1999; **Üç Aynalı Kırk Oda**, İstanbul, Metis Yayınları.
- Sağlam, Erdal. 2004. "Ekonomide Streslere Hazırlıklı Olunmalı", **Milliyet Gazetesi** (18.12.2004).
- Taner, Haldun. 1999. "Onikiye Bir Var", **Bütün Hikâyeleri-3** (5. basım), İstanbul, Bilgi Yayınevi.
- Uyar, Tomris. 2003. **Ödeşmeler ve Şahmeran Hikâyesi**. İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

Kaynakça

- Aksan, Doğan. 1971. **Anlam Bilimi ve Türk Anlambilimi**. Ankara; s. Ankara Üniversitesi Basım Evi.
- Atabay, Sevgi; Kutluk, İbrahim; Özel, Sevgi. 1983. **Sözcük Türleri**. Ankara; s. Türk Dil Kurumu Yayınları; s. 421
- Banguoğlu, Tahsin. 1974. **Türkçenin Grameri**. İstanbul; s. Baha Matbaası.
- Baştürk, Mehmet. 2000 "Tahsin Yücel ve Karşıtlıklar Yazını", **Her Yönüyle Tahsin Yücel**, İstanbul, Multilingual Yayınları, s. 78-85.

- Bilgin, Muhittin. 2002. **Anlamdan Anlatıma Türkçemiz**. Ankara; s. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları; s. 2874. Kültür Eserleri Dizisi. Başbakanlık Basım Evi.
- Bozkurt, Fuat. 1985. **Türkiye Türkçesi**. İstanbul; s. Cem Yayınevi.
- Demir, Gökhan Yavuz. 2005. “**Metaforlar-Hayat, Anlam ve Dil**” (Lakoff, George-Johnson, Mark. 2003. *Metaphors We Live By*) İstanbul, Paradigma Yayıncılık.
- Demir, Tufan. 2004. **Türkçe Dilbilgisi**. Ankara; s. Kurmay Yayınları.
- Dizdaroğlu, Hikmet.1974. **Tümcebilgisi**. Ankara; s. Türk Dil Kurumu Yayınları; s. 426.
- Doğan, Gürkan.1994. “Ama Bağlacına Edimbilimsel Bir Bakış”, **Dilbilim Araştırmaları 1994**, Ankara, Hitit Yayınevi, s. 195-205.
- Durak, Mustafa. 2000. **Her Yönüyle Tahsin Yücel**, İstanbul, Multilingual Yayınları.
- Eker, Süer. 2003. **Çağdaş Türk Dili**. 2. baskı. Ankara; s. Grafiker Yayınları; s.7. Araştırma-İnceleme Dizisi; s. 3.
- Gencan, Tahir Nejat. 1979. **Dilbilgisi**. Ankara; s. Ankara Üniversitesi Basım Evi.
- Grönbech, Kare. 1995. *Der Türkische Sprachbau*, Kopenhagen 1936 (Türkçeye çeviren; s. Mehmet Akalın), *Türkçenin Yapısı*. Ankara; s. Türk Dil Kurumu Yayınları; s. 609.
- Hançerlioğlu, Orhan. 1959. **Ali**. İstanbul; s. Varlık Yayınları.
- Kıran, Zeynel. 2001. **Dilbilime Giriş**. Ankara; s. Seçkin Yayıncılık.
- Koç, Nurettin. 1996. **Yeni Dilbilgisi**. İstanbul; s. İnkılâp Kitabevi.
- Kononov, Andrey Nikolaeviç. 1956. **Grammatika Sovremennogo turetskogo literaturnogo yazyka**. Moskva-Leningrad; Sovyet İlimler Akademisi, (basılmamış çeviri; s. Çağdaş Türk Edebî Dilinin Grameri- Türk Dil Kurumu Kütüphanesi).
- Korkmaz, Zeynep. 2003. **Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)** Ankara; s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları; s. 827. Türkiye Türkçesi ve Tarihî Devirler Yazı Dilleri Gramerleri Projesi; s. 9.
- Korkmaz, Zeynep. 2004. “Bağlaçlar ve Türkiye Türkçesindeki Oluşumları”, **Türk Dili Dergisi**, Ankara, TDK Yayınları, C. LXXXIX, S. 638, s. 118-125.
- Özkan, Bülent. 2004. “Metindilbilimi, Metindilbilimsel Bağdaşıklık ve Haldun Taner’in “Onikiye Bir Var” Adlı Öyküsünde Metindilbi-

linsel Bağdaşıklık Görünümleri”, Çukurova Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13/1, >Adana, s. 167-182.

Yücel, Tahsin. 1982. **Yazın ve Yaşam**, İstanbul, Yol Yayınları, 2. basım.